

יום ד' י"ח טבת תשע"ו

באר הגולה 210

הלכות קריאת שמע סימן עא

ביונה דעה (ז) סימן (ס) שמא: ב' יפמה דברים אמורים, בחל, אבל בשבת (ח) חייב כל היום הערב אם מחשיך על (ט) התחום להתעסק בצרכי קבורה, אבל אם (י) אינו מחשיך על התחום חייב גם לעת (י) [1] ערב. יו"ט טוב שני (יא) דינו כחל (ועין סימן תקמח סעיף ה). יו"ט טוב ראשון, אם רוצה לקברו בו ביום על ידי עובדי כוכבים דינו כחל, ואם אינו רוצה לקברו בו ביום דינו בשבת: ג' המשמר את המת, אפלו אינו מתו, (יב) פטור: ד' חיי שנים משמרים, זה משמר וזה קורא, ואחר כך משמר זה וקורא זה: ה' החופר קבר למת (יג) פטור: ו' היו שנים או יותר חופרים, כל הצרכים לצרכי התפינה בבית אחת פטורין, ואם יש נוספים, נשמטים וקורין, וחוזרים אלו ומתעסקים (יד) והאחרים נשמטין וקורין (עין ביונה דעה סימן שסה): ז' כסור לקרות (טו) קריאת שמע תוך ארבע אמות של מת (טז) או בבית (טז) לקרות, לואם קרא (יז) לא יצא:

באר היטב

קדם הקבורה אבל לא בחל ע"ש, וע"ל דשם מנ"י בשאין לו מתעסקין. ועין עוד שם מ"ש בס"י שמא ס"ק ב: (ס) שמ"א. דשם פסק דאין ראוי להתמיר, וכן עקר, ט"ז ב"ח פ"ח נ"כ כתב בס' אליהו רבה שראה בן הלכה למעשה מקנה הגאון זצ"ל, וישגם דעת הב"י בן שאין ראוי להתמיר רק דאין ב"ד מוחין בידו ע"ש: (י) ערב. כתב ט"ז ג"ל ב"ד ב"ד שיש עליו חיוב בעת ההיא יש לו לקרות ק"ש של ערבית בעוד יום אפ"י שאין הקהל קורין ק"ש אלא בלילה מ"מ זה שיהיה פטור בלילה לא יבטל מקנה על מלכות שמים כל שיוכל לקרות קדם לילה, דהא בכל יום אנו קורין ק"ש של ערבית אפלו בעוד היום גדול ע"כ יכול זה לסמוך ע"ז לקרות באותו שבת קדם שבע שבת עכ"ל. ובתשובת שבות יעקב ח"א ס"ח חולק עליו וכתב דהמקצין בב"י וראה דחייב לעת ערב לא קאי רק אשאר מצות ולא אק"ש, ואף אם ניקא דקאי גם על ק"ש מ"מ תפלת ערבית נדאי לא תפלת, דכיון שרצה להתפלל ערבית תפלת חל א"כ חל הוא אצלו וכל עליו אגנינות ואונן פטור להתפלל ע"כ. ועין ב"ח ובמ"א. מ"י שהתחיל להתפלל או לקרות שמע ונעשה אונן פתאום אי יגמר או יפסיק, פסק שבות יעקב ח"א ס"ז דלא יפסיק אלא יגמר בין דהא דאונן לא יקרא את שמע או תפלת הוא רק דרבנן: (י) פטור. ואם אפשר לקים את שניהם חייב לקים את שניהם, תוספות והרא"ש ע"ת: (ח) קורא. ואין חילוק בין אם מנה בספינה או במקום אחר משום דחשיבין לעכברים, ב"י ע"ת: (ט) הקבורה. ע"ל ס"ק מה ס"ק א מ"ש, ועין מ"א ס"ק ד: (י) לא יצא. אפלו היה שוגג, כ"מ. והראב"ד

שערי תשובה

(והינו קשלא נמסר לקטפים) אגנינות קלא ע"ש. ועין בא"ר שער חצי שעה אחר תפלת מחר בתפלה, ועין ב"י ס"י שמא דאם עבר הזמן אין להשלים התפלה. ובמ"ב בשם זרע"אמת כתב שדעתו להלכה ולמעשה לקדש חזון האבל מביע אחר שליש היום לא יאמר אפלו תפלת י"ח רק ראוי שיקרא ק"ש לכו בלא ברכות לקבל עליו על מלכות שמים כו'. ועין בשו"ת דברי משה ח"ג ס"י יג שיכול להתפלל אחר שליש היום כמתפלל שלא בזמנה, וגם דעתו דגני' ג' ברכות שלא עשני כו' וברכת התורה משל על האדם כל היום, ולכן אחר קבורה בכל עת שיהיה, חייב לאמרם, כ"כ הש"ע בשמו: [1] ערב. עבה"ט. ועין ש"י סימן ח' דמ"ש ואף אם ניקא דקאי גם על קריאת שמע לאו על הב"י קאי רק על הש"ע ע"ש. ועין ב"ד אליהו ס"י טז דאם סמוך לשבת ואין זמן לקברו חייב במנחה דע"ש, שהרי הטעם כדי שיתעסק וקא לא אפשר ע"ש. וכתב בשיורי בנה"ג יו"ד ס"י שמא בש"ש שפת לו מת בשבת והוא אונן לא גרע מאכל בחל כו' הי"ז אונן בשבת אם אין שם מי שיחפול יכול האבל להתפלל ולהוציא הרבים ידי חובתם, ואם יש שם אחר אינו יכול ע"ש. ואנן נהנינן דאבל בחל מתפלל אפלו בדאיכא אחר והינו נעשה כשנעשה להתפלל על אביו ואמו, ולכן באונן בשבת לא תפלת בדאיכא אחר. ועין לקמן ס"י קלג לענין קריאת של קטן אונן בשבת ובמ"ש משבות יעקב בנעשה אונן פתאום. ועין בש"ש בשם מו"ל מאש ח"ב ומכתם לדרד שיש שדעתם שלא יסום רק אותה ברכה אבל אין להתחיל ברכה אחת, ובב"י כאן האריך בזה וכתב בש"ש שנקרא שגם הוא דעתו שצריך להפסיק אלא שלא תהליט. ובש"ש כתב השבט והודה דעתו שצריך להפסיק ומשמע לה ג"כ שכן דעת הקצ"ל מאש משום דאם יגמר איכא חשש ברכה לבטלה שב וא"ת

משנה ברורה

טוב אפלו של יו"ט טוב שני (טו) הסקימו רב האחרונים דיקדש ויתפלל הכל ואין בו דין אונן, משמע שאין צורך לקבר בלילה, ומתיר בכל חוץ מלמוד תורה, מפני שהוא משמח⁽²¹⁾. (טו) וכל זה לענין יו"ט טוב, אבל לענין חל, בין בלילה בין ביום, אפלו אם יש אונן מניעה מן הצבאים שאין מתקבצין, אפלו הכי חל אגנינות. מי שהתחיל להתפלל או לקרות שמע ונעשה אונן פתאום, או יגמר או יפסיק, יש דעות בזה בין האחרונים⁽²²⁾ (עין בחקמתי אדם בכלל קלט סעיף ה ודעתו דהשבות יעקב, ובשערי תשובה הביא הרבה אחרונים המצריכין לפסק: ג' (יב) פטור. מקריאת שמע ותפלה וכל המצות, מפני שהוא עוסק במצוה, ששומרו מן העכברים, ואפלו בספינה חשיבין לעכברים [גמרא], ואינו ראוי אז להתמיר על עצמו, ואפלו הוא יושב חוץ לארבע אמות [מגן גבורים]. ועין מה שכתבנו לעיל בסימן לח: ה' (יב) פטור. אפלו (י) בשעת נחתו מעט, שגם אז נקרא עדין עוסק במצוה, שעל ידי זה יתחזק כחו לחזור ולתפול: ו' (יז) והאחרים וכו'. ורצה לומר: ונמצא שקראו כלם, ולא נתבטל שום דבר מעסק הקבר כלל אפלו רגע: ז' (טו) קריאת שמע. והוא הדין לומר (י"א) קדיש⁽²³⁾ (י"ט) ושאר דברי קדש⁽²⁴⁾, והטעם משום "לעג לרש"⁽²⁵⁾: (טז) או בבית הקברות. עין לעיל בסימן מה סעיף קטן א במשנה ברורה מה שכתבתי שם לענין לכנס בתוכו בתפילין, והוא הדין לענין זה⁽²⁶⁾: (יז) לא יצא. (כ) קנסוהו חכמים הואיל ועבר על דבריהם, אפלו היה שוגג. והראב"ד חולק וסבירא לה דאין צריך לחזור ולקרות, כיון דהמקום שהוא היה ראוי לקרות בו, ורק משום "לעג לרש", יצא בדיעבד. ולידנא, לענין קריאת שמע הסקימו האחרונים לחש לדברי הרמב"ם לחזור ולקרות, אבל אם ברך או התפלל אינו חוזר; ולענין ברכות קריאת שמע מסתפק הפריימג'דים, עין שם טעמו:

שער הציון

(י"ג) חקמתי אדם: (י"ד) מנג' אברהם סימן תקמח: (טו) דרד' סתים: (טז) חקמתי אדם: (י"ז) הר"ן: (י"ח) יורה דעה ש"ע ב"ש"ף: (י"ט) ברכות ג' עמוד ב בתוספות: (כ) כסף משנה:

הלכות קריאת שמע סימן עא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

ורוצה להקמיר על עצמו, אין מוחין בידו⁽²⁰⁾ וכו', וכתב רש"ל בתשובה סימן ע שעכשו לא נהגו כראב"ה⁽²¹⁾.

(20) ומ"מ כיון שפטור מן המצוות, כתב לקמן (סי' קצט ס"ק ט) שאינו מצטרף לזמין. ולענין צירופו למנין, כתב לעיל (סי' נה ס"ק כד) לגבי אונן שנמצא בעיר אחרת ויש לו מי שיתעסק בצרכי המת, שאף על פי שפטור מתפילה, מ"מ כיון שרשאי להחמיר על עצמו, לכן מצטרף למנין. ובשעת ההלויה כיון שהאונן אומר קדיש, כתב הגשר החיים (ח"א פ"ח אית ב ס"ק ג) שגם מצטרף למנין לאמירת קדיש.

(21) וברעת החזו"א (או"ח סי' טו ס"ק ד) כתב השו"ג הלכות (ס"ג) שדעתו לצדד שאם יש אחרים שיתעסקו בשבילו, חייב מן הדין בקריאת שמע ותפילה, ונשאר בצ"ע.

[משנ"ב ס"ק ח]

ומת' לילף לבית הקנסת⁽²²⁾.

(22) וכן להצטרף למנין, כתב האורח נאמן (סי' נה ס"ק ט וסי' עא ס"ק ו) שבשבת יכול להצטרף למנין.

וכהן שהוא אונן ביום טוב האם יעלה לברכת כהנים, כתב לקמן (סי' קכח ס"ק קנח) שאם קראוהו לעלות יעלה, אך יש אומרים שאף אם קראוהו לא יעלה. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק ט]

או לעס' בשאר צרכי המ"מ⁽²³⁾.

(23) ואם צריך האונן לחשוב בשבת על סדרי הלויה, כגון על מקום הקבורה, על פירסום המודעות וכו', דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פס"ד הע' עא) שפטור הוא באותו הזמן מקיום מצוות אף באמצע היום. אמנם הוסיף, שאפשר שגם בשעה שחושב בענינים אלו, מ"מ רשאי הוא להפסיק לזמן קצר לקיים מצוה, כיון שעכשיו עדיין שבת, וסיים שם שצריך לעיין בדבר.

[משנ"ב ס"ק י]

לא יבטל ממנו על מלכות שקמים⁽²⁴⁾.

(24) מקור דבריו הוא מהט"ו (ס"ק ב), ומשמע שם מדבריו שצריך לקרוא את כל הקריאת שמע.

[משנ"ב שם]

ובמוצאי שבת יאכל בלא הבדלה⁽²⁵⁾ ולא יתפלל⁽²⁶⁾.

(25) ולענין עשיית מלאכה בלא הבדלה, כתב הגרש"ז אויערבך (שש"כ פס"ד סכ"ו והע' קל) שכיון שאונן פטור מהבדלה, לכן מותר הוא גם בעשיית מלאכה. ומ"מ כתב בשם האחרונים, שטוב שגם אונן יאמר קודם עשיית המלאכה 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', אולם בלא שם ומלכות.

ואם שמע הבדלה מאחר וכיוון לצאת בה ידי חובה, כתב הברכי יוסף (יו"ד סי' שמא ס"ק יט) בשם שו"ת בית דוד (יו"ד סי' קסד) שיצא ידי חובה, והביא שהרא"ש וההגהות מיימניות כתבו במפורש שלא יצא, וסיים שם"מ יש לקיים את דינו של הבית דוד ולא יחזור להבדיל.

ואם לא ידע שהוא אונן והבדיל, כתב הדעת תורה (יו"ד סי' שמא ס"ב) שיצא ידי חובה.

(26) וכשהקבורה רק למחרת ומתפלל לאחריה שחרית, האם יבדיל בתפילה, כתב השערי תשובה לקמן (סי' רצד) שאינו מבדיל בה, וכן כתב הקצוש"ע (סי' קצו ס"ה) וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפילה פי"ד סי"ד ובדבר הלכה אות כד), וביאר הטעם, שמכיון שהיה פטור מתפילת ערבית אינו צריך להבדיל

בתפילה שלאחריה. וכל זה דוקא כשלא התחייב בתפילת ערבית, אבל אם כבר התחייב בה (כשהמת נפטר אחרי צאת השבת) שאז ביום עליו להתפלל שחרית פעמיים (וכדלעיל ס"ק ד), מבואר בבית"ל לקמן (סי' רצד ס"א ד"ה אומרים) במסקנת דבריו, שאם לא הבדיל מאתמול יבדיל עכשיו בתפילה השניה שהיא תשלומין לערבית, אבל אם כבר הבדיל בלילה על הכוס, אין כדאי להזכיר עתה הבדלה בתפילה שלאחריה.

[משנ"ב ס"ק יא]

ומת' בכל חוץ מלמוד תורה, מפני שהוא משמח⁽²⁷⁾ וכו', או יגמור או יפסיק, יש דעות בזה בין האחרונים⁽²⁸⁾.

(27) וכן כתב לקמן (סי' תקמח ס"ק כא) בשם המג"א, שמי שמת לו מת אסור בליל יום טוב ראשון בתלמוד תורה. אמנם כתב (שם) בשם הדגול מרבבה והבגרי ישע לתמוה על זה, שכיון שלא חלו עליו דיני אונן, למה אינו רשאי בתלמוד תורה. ובשעה"צ שם (ס"ק טז) הביא, שהדגול מרבבה צידד לחלק בדין זה לדעת המג"א, שבביל יום טוב ראשון מותר בתלמוד תורה, ובביל יום טוב שני אסור, וכתב על זה בשעה"צ שאפילו בליל יום טוב שני אינו ברור שאסור בתלמוד תורה.

(28) והחזו"א כתב (או"ח סי' טו ס"ק א) שצריך להפסיק, שהרי מצינו שאפילו העוסק בקרבן פסח חייב להפסיק לקבורת מת מצוה, וכל מת לגבי קרוביו נחשב למת מצוה, ונשאר שם בצ"ע. והוסיף הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה ס), שלדעת החזו"א אף שליח ציבור שנודע לו באמצע חזרת השי"ץ שנעשה אונן, עליו להפסיק.

וכל זה דוקא לאחר שנודע לו, אך לומר לו קודם התפילה שהוא אונן, כתב הפתחי תשובה (יו"ד סי' שמא ס"ק ח) שאם יש מי שיתעסק בקבורה אין צריך לומר לו קודם התפילה, והגשר החיים (ח"א פ"ח אות ב ס"ק ו) כתב שאם אין הזמן דחוק להכנת צרכי המת, אין צריך לומר לו קודם התפילה.

[משנ"ב ס"ק טו]

והוא הדין לומר קדיש⁽²⁹⁾ ושאר דברי קדשה⁽³⁰⁾, והטעם משום "לעג לרש"⁽³¹⁾.

(29) ובשאוברים קדיש לצורך המת או לכבודו, כתב הגשר החיים (ח"א פט"ז אות ו ס"ק ד) שהמנהג לאומרו אפילו בתוך ארבע אמות של מת, שכיון שזה לצורכו או לכבודו אין בזה משום 'לועג לרש'.

וכן להספיד את הנפטר בתוך ארבע אמותיו ולהזכיר בהספד פסוקים ומדרשים, כתב השו"ע (יו"ד סי' שדמ ס"ז) שמותר, כיון שעושים כן לכבודו של המת, והוסיף החכמת אדם (כלל קנה סט"ו) שלכן מותר לומר תהלים בחדר שהמת בו כדי להצילו מרוחות רעות. מאידך, לדעת החזו"א (ארחות רבנו ח"ד עמ' פח) אין לומר תהלים בחדר שהמת בו, אלא יגידו בחדר אחר, וכן בספר הלכות הגר"א ומנהגיו (לגר"מ שטרנבוך סי' כח) כתב, שהחזו"א הקפיד שלא יאמרו תהלים בארבע אמותיו של המת, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמ' כט).

והנוסע ברכב שהמת בו בדרך המחייבת לומר תפילת הדרך, הורה הגר"ש אלישיב (בהוספה לאשי ישראל פ"ג הע' לב) שיכול לומר תפילת הדרך, כיון שהיא תפילה שהדרך תעבור בשלום, וזו תפילה גם עבור המת. מאידך, דעת הגר"ש דבליצקי (קונטרס תפלת הדרך סי') שלא יאמר, ומשום 'לועג לרש'.

(30) ולברך על בריקים ורעמים בבית הקברות, הורה הגר"ש קרליץ המשך במילואים עמוד 19

מילואים הלכות קריאת שמע סימן עא

המשך מעמוד קודם

(אשי ישראל בסוף הספר מהדו"ב תשובה לו) שידלג על כל פסוקי דומרה ולא על קריאת שמע, ואף שעומד אחרי סוף זמן קריאת שמע וקוראה עכשיו רק כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה. (15) אמנם הפסוקים והמשנה שאומרים אחרי ברכת התורה, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פי"ח ס"ב) שאפשר שאין לאומרם, שמכיון שהוא אחר חצות אינו חשוב כסדר התפילה, וכתב שם שיאמר פסוק אחר מן התורה, כדי להסמיך את הלימוד לברכה. (16) וכן העוסק בצרכי ציבור, כתב לקמן (סי' צג ס"ק ח) שאינו צריך להשלים את התפילה שהחסיר, כיון שהיה פטור מן הדין, ובשעה צ"ש (ס"ק ט) הוסיף שזה שלא כדברי הגר"ז (בסי' קח ס"ק א) שכתב שצריך להשלים את התפילה שהחסיר, אמנם לקמן (סי' קח ס"ק ב) כתב, שנכון שישלים את התפילה שהחסיר, אך יתפלל אותה בתורת נדבה ויחדש בה דבר. וראה מה שכתבנו בשעה צ"ש.

[משנ"ב ס"ק ה]

אי נמי דמנ"י ככל גנני, שאסרוהו מפני כבודו של מתיא.

(17) ואם הוא בעיר אחרת ויש לו מי שיתעסק בצרכי המת, לא ביאר כאן המשנ"ב מה דינו, אך לעיל (סי' נה ס"ק כד) לענין צירופו למנון, כתב שכיון שאם רצה האונן מותר לו לקרוא קריאת שמע ואין מוחין בידו, לכן גם יכול להצטרף למנון. וראה להלן הע' 20.

[ביה"ל ד"ה מי]

אכל מצות לא תעשה תכבין (18) וכו', תכב לברך ברכת המזון (19). (18) ולענין צדקה, שיש בה מצות עשה של "נתן תתן" ומצוות לא תעשה של "לא תאמץ" ו"לא תקפוץ", הסתפק הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כה ס"ק ד) אם אונן חייב בה, שאפשר שבמקום שאין מחויב במצות העשה אינו מחויב אף בלאו, וכשם שמצינו בשומר אבידה שפטור מצדקה, אמנם כשנותן צדקה לעילוי נשמת המת, כתב שם שמסתבר שמותר, וכמו שכתב במשנ"ב (ס"ק ז) לענין אמירת קדיש על מתו שזהו כבודו.

(19) ובטעם הדבר שצריך לברך, ביאר הרעק"א (בהגהות לשו"ע סי' קפו ס"ב) כיון שחייב ברכת המזון נמשך עליו מתחילת האכילה עד אחרי שיעור עיכול, אלא שבזמן שהוא אונן פטור מלברך, ולכן תיכף שהסתיימה אנינותו צריך לברך. [אלא שהביא שם שהחכמת אדם הסתפק בזה, וסיים הרעק"א שלדינא צ"ע]. ולענין קטן שאכל ביום האחרון של שנת הי"ג קודם הלילה, ובלילה שנעשה גדול עדיין לא התעכל המזון, האם חייב לברך ברכת המזון מן התורה, ראה מה שכתבנו במשנ"ב לקמן סי' קפו ס"ק ד.

אבילות כחליצת הנעל, אבל כאן מדובר לחייבו לקרוא קריאת שמע ולהתפלל, שיש להחמיר שמיד כשהתחילו לכסות כבר נתחייב בהם. (9) והטעם שאומר קריאת שמע אף לאחר זמנה, כתב לעיל (סי' ס"ק ד) שהוא כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה. ומבואר בשו"ע שם (ס"ב) שדבר זה אינו חיוב, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב שם]

שהוא בפ"ק ה"ה א"ז פטורה (10) וכו', פ"ק דבא"ס עבר ה'מן (11) וכו', ע"ן לעיל בסימן נב בחדושי רבי עקיבא א"ג"ר (12) וכו', פ"ק אחר לבוא לבית הקנסות (13), אכל לא ידלג מקריאת שמע (14) וכו', אחר חצות אם נקבר לאמר (15) וכו', אותה תפלה בתפלה הסמוכה (16).

(10) בביתא דעת המג"א, כתב בביה"ל לעיל (סי' נב ס"א ד"ה כל הברכות) בשם הדרך החיים, שאין ברכות אלו נוהגות אלא בתחילת היום, והיינו עד ארבע שעות, ואחר כך אין לברכן כלל [וכן משמעות לשונו בספרו מנחת ישראל פי"ח ס"ח]. והביה"ל (שם) חלק עליו, וביאר שמשמע מדברי המג"א שאף הוא מודה שמי ששכח לברך ברכות אלו בתחילת היום יכול לברכן במשך כל היום, אלא שסובר שכיון שעיקר חיובן הוא בתחילת היום, לכן אונן שהיה פטור מחיוב זה בתחילת היום, שוב אינו יכול לקיימן בהמשך היום.

(11) והיינו עד חצות, וכמו שמבואר בביה"ל שם סי' ד"ה קוראה בלא ברכותיה.

(12) לענין מי שידלג על 'ברוך שאמר' ופסוקי דומרה וישתבח' לצורך תפילה בציבור, ולאחר מכן בתפילת שמונה עשרה טעה בדבר שמחמתו צריך לחזור ולהתפלל, כתב שם שקודם שחזור להתפלל יאמר פסוקי דומרה עם הברכות, ומבואר בדבריו שאף לאחר קריאת שמע וברכותיה יכול לומר פסוקי דומרה, כיון שעיקר אמירתם תלויה בתפילת שמונה עשרה, וכל זמן שיכול להתפלל שמונה עשרה יכול לומר גם פסוקי דומרה (שיח הלכה ס"ק ג). וכן לענין חיוב נשים בפסוקי דומרה, כתב במשנ"ב לעיל (סי' ע ס"ק ב) שלפי מה שמבואר ברעק"א הנ"ל שפסוקי דומרה נתקנו בעיקרם בגלל תפילת שמונה עשרה, אם כן כיון שחייבות הנשים בתפילת שמונה עשרה, חייבות הן גם לומר פסוקי דומרה.

(13) והתבאר שם (ס"ק ו) שאף אם עלול להפסיד תפילה בציבור, מ"מ לא ידלג על 'ברוך שאמר', 'אשרי' ו'ישתבח'.

(14) ובטעם הדבר ראה לעיל הע' 9. וכן אם משער שאם ידלג או על כל פסוקי דומרה או על קריאת שמע, יספיק להתפלל שמונה עשרה בתוך ארבע שעות, כתב הגר"ח קניבסקי

הלכות קריאת שמע סימן עא

המשך מעמוד 210

קטן, שמוא נשמת אדם גדול הוא. ולענין קבר של אשה, כתב (סי' כג שם) שמותר ללבש ציצית תוך ארבע אמות, מפני שאף בחייה היתה פטורה ממנו, וראה במה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק טז]

הוא הדין לענין זה (32).

(32) אמנם, לומר תחינות ובקשות ליד קברי צדיקים, משמע ברמ"א לקמן (סי' תקפא ס"ד) שמותר.

ולענין תפילת שחרית וכדו' בקברי צדיקים, כתב הגשר החיים (ח"א פכ"ט ס"ק יא) שהגר"ש סלנט היה מתפלל בקבר רחל רק בפרדודו משום 'לועג לרש', אמנם כתב שראינו הרבה גדולים שהתפללו ליד הקבר. ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' נג) כתב שכיון שרחל היתה קודם מתן תורה, אין

(חוט שני שבת ח"ג קובץ ענינים עמ' רכו) שאין לו לברך משום 'לועג לרש', ואף שהיא ברכה עוברת.

ולהרהר בדברי תורה בתוך ארבע אמותיו של המת, כתב הגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה שם) שמותר.

וכל דברים אלו שהם מטעם 'לועג לרש', כתב לעיל (סי' מה ס"ק ב) שיש סוברין שלענין זה כולא ביתא כארבע אמות ויש חולקין. והחז"א (או"ח סי' טו ס"ק ב) פסק שלא אומרים כולא ביתא כארבע אמות. אמנם לענין איסור אכילה לפני המת המבואר בשו"ע (יו"ד סי' שמא ס"א) שהוא גם מטעם 'לועג לרש', כתב החז"א (שם ס"ק ו) שאסור בחדר שהמת בו אפילו מחוץ לארבע אמותיו.

(31) ולענין 'לועג לרש' בלבישת ציצית או תפילין, כתב לעיל (סי' כג ס"ק ה וסי' מה ס"ק ב) שיש להחמיר אפילו בארבע אמות של קבר של

מילואים הלכות קריאת שמע סימן עא

המשך מעמוד קודם

שייך בה 'לועג לרש', כיון שגם בחייה היתה פטורה ממצוות. שהם גנזים במערה הרי זו רשות בפני עצמה, ואין שם משום 'לועג ולהתפלל בקבר ר"מ בעל הנס וקבר רשב"י ור"א בנו, כתב (שם) שכיון לרש'.

הלכות קריאת שמע סימן עד עה

המשך מעמוד קח

להחזירם ודאי נכון להצריך החזרת פנים.

[משנ"ב ס"ק ו]

בין פנויה בין אשת איש⁽¹³⁾.

(13) ולענין בתו, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה סב) שיש להזהר כמו באשה אחרת.

[משנ"ב ס"ק ז]

יש אומרים דאפילו באשתו ופחות משפח אסור לקרות נגדה⁽¹⁴⁾.

(14) והחז"א כתב (א"ח סי' טז ס"ק ח), שמדברי הרשב"א והראב"ד מבואר ששיעורו בטפח, וסיים שם שכן נראה.

[ביה"ל ד"ה טפח מגלה]

דשיעור זה שפך אפילו בקטנה מכת ג' ואילך שהיא ראיה לכיאה⁽¹⁵⁾.

(15) אמנם החז"א כתב (א"ח סי' טז ס"ק ח), שכיון שטפח מגולה באשה אינו ערוה בעצם, אלא שחכמים אסרוהו משום הרהור וטירדת היצר, על כן נראה שכל שאין דעתו ויצרם של בני אדם נתון עליה מחמת קטנותה של הבת, לא אסרוהו חכמים.

ושיעור הגיל בזה, דעת הגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' רד, ששמע בן מהחז"א) שהוא בערך כבת שבע, וכל זה הוא לענין האיסור לומר דברי קדושה כנגדם, אבל לענין לחנכן להתלבש בצניעות, דעתו (שם) שגם לפי החז"א הוא מגיל שלש.

ודעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב סי' ט) שלא נהגו לאסור ראייה בבת מגיל שלש שנים ויום אחד, ואף היראים מקילים בכך, ובפרט לפי דברי החז"א שתלוי בגודל גופה ולא בשנותיה. וראה קובץ תשובות (ח"ג סי' י) מה שכתב בזה. ולגבי אמירת דברים שבקדושה כנגדה, ראה מה שכתב בספר אשי ישראל (פניה סי"ח).

שאינן צריך שיהיה ממש טפח על טפח, אלא גם בפחות מטפח באורך יותר מטפח, מצטרף לשיעור טפח על טפח ואסור. מאידך, בשו"ת משנה שכיר (א"ח סי' כב) כתב שלא צריך שיהיה טפח על טפח מרובע, אלא כשאורכו טפח אסור גם אם רוחבו כל שהוא, והוסיף שכן משמע מדברי הב"ח (ד"ה טפח), וכן כתב הבית ברוך (כלל ד ס"ק י בהע') שנסתיימת האחרונים משמע שלא צריך טפח על טפח.

(10) ולגבי גילוי החלק שביד בין הזרוע לכף באשה, הסתפק החז"א (א"ח סי' טז ס"ק ח) אם הוא בכלל האיסור, וכתב שנראה שאינו אסור. ולענין המרפק כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ג סי' קג ס"ק טו) שלגבי צניעות הוא בכלל הזרוע, וטוב ויפה לכסות עוד מעט מהיד.

[משנ"ב ס"ק ד]

אם צריך לחזור ולקרות כמו לענין צנוה גמורה⁽¹¹⁾.

(11) ובכל מקום שיש מחלוקת הפוסקים, כתב לקמן (סי' עו ס"ק ח) לענין צוואה עוברת, שבדיעבד חזר וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה, ובתפילה אינו חוזר ומתפלל.

ובשומע קול ומר של אשה, כתב להלן (ס"ק טז) שבדיעבד חזר וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה.

ובליבו רואה את הערה, כתב לעיל (סי' עד ס"ק ה) שחזר וקורא קריאת שמע, אלא שהביא מחלוקת אם חוזר גם על ברכות קריאת שמע ותפילה.

[משנ"ב ס"ק ה]

המקנה בזה צניעות עינים⁽¹²⁾.

(12) ומה שהתיר בעצימת עינים, ביאר בשו"ת שלמת חיים (סי' עו) שהיינו רק במקום שאינו יכול להחזיר את פניו, אבל אם יכול

הלכות קריאת שמע סימן עה

המשך מעמוד 216

[משנ"ב ס"ק יג]

אפילו בפעירות שמחזיק לצמחין אסור⁽³⁰⁾.

(30) ולגבי שיער היוצא מחוץ לצמתן בצדדים או במצח, דעת החז"א (תשובות והנהגות ח"א סי' סב) שאסור לגלותו רק מחמת מנהג ישראל ולא מעיקר הדין, וכן הורה הגר"ח קרליץ (חוט שני נדה סי' קצה ס"ק ט), ולגבי שערות הנמצאות בעורף ששורש צמיחתן הוא בשטח הצואר, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' רז אות ג) שמעיקר הדין אין בהן חשש, ורק משום מראית העין נהגו לגלחן. ודעת הגר"ח קרליץ (שם) שאם הן בהמשך אחד לשיער הראש דינן כשיער הראש ואסור לגלותן, ואם גילחתן ואינן נראות כשיער אין איסור לגלותן.

(27) ולענין קריאה נגד שיער של אשה שהוא מסתפק בה אם היא פנויה או לא, הורה הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה סג) שצריך לעצום את עיניו.

[משנ"ב ס"ק יב]

קלועות ולא סתורות⁽²⁸⁾ וכו', צריך ציון אם דינן בזה ככתולות⁽²⁹⁾.

(28) ובשיער קצר, כתב הגר"ח קרליץ (חוט שני אה"ע סי' כא ס"ק יב) שאפילו לדעת המג"א מותר, ואף על פי שהשיער סתור.

(29) ובזמנינו, שאף הנכריות הנשואות אינן נוהגות לכסות ראשן, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' טו) ששערן לא נחשב ערוה אם אינו גורם להרהור.

הלכות קריאת שמע סימן עה

המשך מעמוד קט

[משנ"ב שם]

ואפילו קחי אסור לכנף להנות מדבורה⁽⁴⁶⁾.

(46) ודוקא ליהנות מצליל קולה, אבל אם נהנה מתוכן דבריה כתב הגר"ח קרליץ (חוט שני אה"ע סי' בא ס"א ס"ק י אות ו) שפשוט שמותר.

(44) ומה שכתב 'שרגיל בו', ביאר השונה הלכות (סכ"ה) שהוא קול שאינו של זמר.

(45) ואפילו אם קול דיבורה נעים באופן מיוחד, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' טו אות ב) שמותר.

